

Odgovor ZGS k pisnemu stališču ZRSVN o strokovnem mnenju o odstrelu velikih zveri za leto 2008

V skladu z šestim odstavkom 8. člena Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalski vrstah (Ur. l. RS, št. 46/04 in dop. 109/04 in 84/05) je ZGS pripravil odgovor (v nadaljevanju: Odgovor) na poslano pisno stališče Zavoda RS za varstvo narave (v nadaljevanju: ZRSVN) k izdelanemu strokovnemu mnenju o odstrelu velikih zveri za leto 2008 (v nadaljevanju: Mnenje), ki ga je pripravil Zavod za gozdove Slovenije (v nadaljevanju: ZGS).

Mnenje je bilo z namenom pridobitve pisnega stališča dne 19. 12. 2007 poslano na ZRSVN. ZRSVN je pisno stališče k Mnenju oblikoval 10. 1. 2008, katerega smo prejeli 10. 1. 2008 po elektronski pošti in 11. 1. 2008 z dopisom št. 8-IV-779/3-O-07/DV.

Ker se pisno stališče v posameznih delih bistveno razlikuje od našega Mnenja, v tej prilogi podajamo še Odgovor.

Mnenja o odstrelu velikih zveri za leto 2008 na podlagi pisnega stališča ZRSVN ne nameravamo spreminjati.

RJAVI MEDVED (Ursus arctos)

1. Točka III.: **ZRSVN navaja, da ZGS v Mnenju ni podal obsega delovanja intervencijske skupine ter uspešnosti in primernosti teh akcij za odvratanje medvedov od konfliktnih situacij.**
2. Točka IV.: **ZRSVN navaja na podlagi Mnenja oceno medvedje populacije na 400 - 700 osebkov. ZGS naj nebi v strokovnem mnenju predstavil nikakršne metodologije izračuna velikosti populacije, ki naj bi temeljila na štetjih na stalnih števnih mestih.**
3. Točka IV.: **ZRSVN navaja, da populacija rjavega medveda v Sloveniji ni neuskklajena z okoljem, načrtovani odvzem osebkov rjavega medveda iz narave zato ne sme presežati 70 živali oz. 10% ocenjene velikosti populacije.**

Odgovor na pisno stališče

1. ZGS je v Mnenju predstavil zakonodajne osnove za delovanje intervencijske skupine, vsebinski način delovanja skupine (načine in sredstva za ukrepanje) ter kazalce letnih obremenitev skupine, vključno z navedbo konkretnih ukrepanj, primerjalno z letom poprej, v smislu razvoja konfliktnih dogodkov med medvedom in ljudmi, ki jih skupina beleži v obliki klicev.

V mnenju resda ni prikazan in številčno ovrednoten uspeh akcij za odvratanje medvedov od konfliktnih situacij, saj je to skozi nekatere oblike delovanja skupine tudi nemogoče narediti, drugače pa bo to prikazano v obliki znanstvenih člankov, ki bodo nastali, ko bo tozadevno dovolj pridobljenih terenskih podatkov. T.i. mehke informacije ter preliminarne analize in izvednotenja podatkov, ki jih lahko ponudimo v obliki odgovora na teze ZRSVN pričajo o tem, da so t.i. druge oblike neposrednega odvratanja medvedov (predvsem odlov in preselitev na drugo mesto v naravi znotraj Slovenije) manj uporabne, kot v državah z velikim ozemljem, primernim za bivanje medvedov. Večina preseljenih in izpuščenih medvedov se je v kratkem roku vrnila na mesto "nastanka problemov", kar je rezultiralo z naknadno uporabo bolj trdih metod. Če na kratko povzamemo, je učinek zelo terensko

zapletenih in dragih operacij relativno majhen, verjetno pa v javnosti kljub temu zaželen.

2. Ugotavljanje velikosti populacije rjavega medveda je zaradi njegovega prikritega načina življenja, velikega areala gibanja in pretežno nočne aktivnosti strokovno zelo zahtevna naloga, ki se nikoli ne more odražati v absolutnem podajanju števila živali. Zato se velikost populacije podaja na osnovi pridobljenih in na daljši rok spremljanih parametrov v intervalni vrednosti, mejah zaupanja najbolj verjetnega števila osebkov v populaciji.

ZGS je v zadnjih nekaj letih tako v Sloveniji, kot zunaj nje, uporabljal intervalno vrednost med 450-550 osebkov. Meje intervala so potrdile tudi analize zbranih podatkov v okviru projekta LIFE, ko smo v pripravljanih akcijah projekta analizirali zbrane podatke o medvedji populaciji v zadnjih nekaj letih oz. desetletjih. ZGS je vedno znova poudarjal, da ima populacija stalen trend rasti, da z odvzemom ne dosegamo letnega prirastka itn. Poleg iz konteksta iztrganih posplošenih ugotovitev je potrebno pogledati tudi vsebinske analize, ki so bile opravljene v okviru LIFE projekta, poleg tega smo zbrali in predstavili ugotovitve tudi številnih drugih preteklih analiz o rjavem medvedu, za katerega večji del podatkov je v zadnjih 13 letih zbral ZGS. Ker smo v zadnjih letih, tako znotraj LIFE projekta, kot tudi na podlagi zahtev Komisije EU, prišli do novih znanstveno podprtih podatkov, ki so primerljivi po mednarodnih standardih in so tudi statistično korektni, smo z obdobjem zaključka LIFE projekta prešli na novo intervalno oceno 500 – 700 medvedov.

Ob postavljenem intervalu ZGS spremlja vse kazalce, ki pokažejo na trend povečevanja oziroma zmanjševanja številčnosti populacije rjavega medveda v Sloveniji. Realizacija odvzema, škodni primeri, konfliktni dogodki in prostorska prisotnost skupaj nakazujejo ta trend. Realizacija odvzema v obdobju 2003 – 2005 nam kot posredni kazalec kaže, da odvzem ni dosegal letnega prirastka, v zadnjih dveh letih pa je situacija nekoliko drugačna.

Spremljanje slovenske populacije rjavega medveda na stalnih števnih mestih ne omogoča direktnega preračunavanja števila videnih medvedov na teh mestih v intervalno oceno v smislu uporabe matematične formule, ampak ugotavljanje njene spolne in starostne strukture, ki je pogoj za določitev prirastka. Na podlagi intervalne vrednosti in ugotovljenega prirastka je ZGS predlagal višino odvzema in pri tem upošteval tudi v projektu LIFE ugotovljeno smrtnost mladičev v višini 10 – 18 %. O enakem podajanju številčnosti z intervalnimi vrednostmi poročajo tudi druge države, ki imajo s Slovenijo primerljive življenjske pogoje za medveda.

3. Ocena ZRSVN, da za oceno številčnosti populacije, posledično pa za »napačno izvedene zaključke« v smislu predlaganega odstrela ni dovolj zanesljivih podatkov, ne zdrži resne presoje, vsaj s strani ZGS, ki te podatke zbira in analizira že vrsto let, ne.

ZGS je višino odstrela 75 osebkov predlagal na podlagi v točki 2 navedenih dejstev. Mnenje je oblikoval s pomočjo večletnega sistematičnega monitoringa in predlog se dinamično prilagaja trendu populacije, katerega vsi parametri kažejo na znižanje populacije. Ob tem se je potrebno zavedati, da je spremljanje populacije rjavega medveda na stalnih števnih mestih samo del integralnega monitoringa, ki iztrgano iz konteksta številnih parametrov, ki jih spremljamo ne pove dosti oz. ima za posledico napačne zaključke.

Enako kot predlansko in lansko leto poudarjamo, da pri Mnenju nismo upoštevali samo matematike in doslednega izračuna odstotkov, kot jih navaja Strategija, ampak dejanskega stanja v naravi, ki je v odnosu z lokalnim prebivalstvom še vedno zelo zaskrbljujoč. Populacija rjavega medveda v Sloveniji je v ugodnem stanju in ni ogrožena. Ogrožena pa bo postala, ko ljudje ne bodo več želeli sobivanja s to vrsto, tudi ob še nižji številčnosti, kot je ta sedaj.

Izračunan dovoljen 10% odvzem v letu 2008 (70 medvedov za odstrel in izgube skupaj) za celotno slovensko populacijo s strani ZRSVN ne upošteva ne rezultatov

sistematičnega monitoringa, ne dejanskega stanja na lokalnem nivoju. Menimo, da številčnost rjavega medveda v tem trenutku še vedno v številnih lokalnih območjih presega nosilno zmogljivost okolja in ne sledi enemu od obeh enakovrednih ciljev Strategije – to pa je ustvarjanje sobivanja medveda in ljudi. V tem primeru, v Strategiji opredeljenem kot izjema, smo uporabili drugačen dovoljeni odstotek, kot pa ga je v svojem pisnem stališču uporabil ZRSVN. Poznavajoč problematiko upravljanja z medvedjimi vrstami širom po svetu, je nekje tudi 5% poseganje na meji sprejemljivega (npr. ameriški rjavi medved – grizli), drugje pa tudi 15% ali več ni problematično s stališča ohranjanja ugodnega stanja populacije. Poudarjamo tudi, da smo višji odstotek uporabili za številčnost v osrednjem območju medveda, v robnem in ostalih območjih pa skladno s Pravilnikom do 30% številčnosti.

Populacija rjavega medveda je pričela številčno naraščati kmalu po drugi svetovni vojni – sprva zaradi majhnega števila počasi, potem pa vedno hitreje, kar tudi nazorno prikazuje model gibanja številčnosti, ki je odraz najverjetnejšega gibanja v preteklosti do danes, pri tem pa velja izpostaviti, da je model zelo odvisen od zornega kota gledanja oz. podatkov s katerimi ga oskrbimo. Namen izdelanega modela ni bil v gledanju na ordinatno os in absolutne vrednosti potencialne številčnosti, ker tudi za tako izgradnjo modela nismo imeli na voljo številnih vhodnih podatkov, pač pa groba ponazoritev razvoja populacije od druge svetovne vojne do današnjih dni. Povečevanje številčnosti je pripeljalo do širjenja populacije, kar je v projektu LIFE tudi prikazano. Posledica je pogostejša prisotnost rjavega medveda v bližini človeka in s tem izgubljanje primarnega strahu pred njim. Tako medved kot ostala dva predstavnika velikih zveri sicer uživata posebno mesto v slovenski in mednarodni zakonodaji, vendar je bistven element dolgoročne ohranitve rjavega medveda, volka in risa v njihovem sobivanju s človekom – lokalnim prebivalstvom. Zaradi povečevanja številčnosti, ki pa mu niso sledile odločitve državnih organov in institucij se je to sobivanje pri rjavem medvedu in volku krepko zamajalo. Ob tem se zavedamo, da odstrel ni edini ukrep za zagotavljanje ciljev Strategije, je pa med pomembnejšimi, še posebej v bližini naselij.

VOLK (*Canis lupus L.*)

1. Točka X.: **ZRSVN izraža stališče, da se do drugih možnosti, ki bi omogočale, da odvzem iz narave ne bi bil potreben, ZGS ni opredelil.**
2. Točka XI.: **ZRSVN se ne strinja z odstrelom (poseganje zaradi uravnavanja populacije in izjemno poseganje z odstrelom zaradi povzročene škode na premoženju oz. drugih oblikah konfliktnih dogodkov) enajstih (11) volkov, pač pa le 7-10 volkov, oz. naj nebi presegel 10% velikosti populacije, hkrati pa naj se tu načrtuje odvzem (vključene naj bi bile tudi izgube).**
3. Točka XII.: **ZRVN se ne strinja s časovno opredelitvijo načrta rednega odstrela v obdobju 1.1.2008 do 28.2.2008 zaradi paritvenega obdobja volka pri nas.**
4. Točka XIII.: **ZRVN se ne strinja z geografsko opredelitvijo načrta rednega odstrela v Novomeškem, Zahodno visoko kraškem in Triglavskem LUO.**
5. Točka XIV.: **ZRVN predlaga izvedbo načrta odstrela v 70% pri mlajših osebkih, prepoved odvzema vodečih samic in/ali alfa samic. V odvzemu naj bo samo 50% samic.**

Odgovor na pisno stališče

1. Volk je v Sloveniji vrsta, ki ima kot sledi iz strokovnega mnenja, vseh razpoložljivih podatkovnih virov in nenazadnje tudi povzetkov ZRSVN, v zadnjih letih močnejši trend rasti številčnosti populacije. Njegov edini omejitveni faktor rasti (tako v preteklosti, sedanjosti in verjetno tudi v prihodnosti) je lahko le človek (vir: Strategija ohranjanja in

trajnostnega upravljanja z volkom (*Canis lupus*) v Sloveniji, poglavja 4.1, str.9 in poglavje 7.4, str. 19), iz česar sledi, da lahko le človek s svojimi ukrepi – dovoljenimi ali nedovoljenimi, uravnava samo populacijo (poglavje 7.6, str. 21). ZGS se iz dolgoletnih izkušenj dela z velikimi zvermi (teoretično znanje in praktične izkušnje), tudi volkom, preprosto zaveda, da ni drugih možnosti, kot uravnavanje populacije z odstrelom, zato jih posledično tudi nismo predlagali. To je tudi jasno zapisano v strokovnem mnenju, točki 4, podtočki I., str. 20, zato navedba ZRSVN, da se ZGS do drugih možnosti ni opredelil ne drži.

2. V strokovnih mnenjih o odstrelu velikih zveri za pretekla leta (2005, 2006, 2007) smo vedno podajali oceno številčnosti populacije v intervalu med 70 - 100 osebki, zraven pa podali še trend razvoja populacije. Ta interval in ocena trenda sta podana tudi v že omenjeni Strategiji, zato ocene številčnosti v strokovnem mnenju za 2008 posebej nismo ponovno navajali. Ocena trenda populacije (močneje naraščajoč) pa je vsebovana v Mnenju na več mestih, zaključek o tem dejstvu je izveden na podlagi upoštevanja vseh parametrov dolgoletnega spremljanja populacije, ki so na voljo in izvedenih analiz razpoložljivih podatkov.

ZGS ocenjuje, da je na podlagi vseh parametrov v populaciji trend izrazito naraščajoč, vrsta ima ustrezno zakonodajno osnovo, široko prehransko bazo, dobre habitatne pogoje in s tem visok razmnoževalni potencial, ki ga v obdobju zadnjih let tudi izkorišča (minimalni in evidentiran prirastek v zadnjih dveh letih – 24 (2007) in 23 (2006) živali). Vrsta se v prostoru širi že nekaj let, tudi na območja, kjer socio-ekonomski pogoji in raba prostora tega ne dopuščajo. Iz teh razlogov menimo, da je potrebno teritorialno in številčno širjenje volka pravočasno zajezi, tako z načrtovanjem, dovolj velikim in uravnoteženim posegom v populacijo, kot tudi z uveljavitvijo ustreznih strokovno političnih ukrepov, ki jih prinašajo izdelani strateški dokumenti (Strategija – že v potrjevalnem postopku, Akcijski načrt), ki bodo opredelili tudi populacijsko (in ne samo državno) obravnavo vrste v Dinaridih – v okviru sodelovanja z Republiko Hrvaško. Razlika predlaganega odstrela zapisana v Mnenju in v pisnem stališču ZRSVN je iz omenjenih razlogov nepomembna, saj je v Mnenju zapisanih dovolj drugih varovalk, ki vrsto ohranjajo v ugodnem stanju, zato na prvotno zapisanem in predlaganem vztrajamo.

ZRSVN v pisnem stališču predlaga načrtovanje odvzema (odstrel + izgube), kar v Sloveniji dogovorno (med vsemi strokovnimi in upravljavskimi institucijami s področja velikih zveri, tudi ZRSVN) in predpisno ne počnemo že nekaj let. Načrtujemo zgolj odstrel, izgube so povsem naključni dogodki, katere le beležimo, ko ti nastanejo. Glede na številčne podatke o izgubah, ki so v Mnenju predstavljeni, pa je možno ugotoviti, da je v vseh letih vodenja osrednjega registra odvzema velikih zveri na ZGS povprečno zabeleženih 0,69 živali/leto kot izgube, v zadnjih 5 letih pa 1,0 živali/leto. Iz tega sledi, da število izgub tudi vsebinsko ne vpliva na ugodno stanje vrste v Sloveniji.

ZRSVN v pisnem stališču predlaga tudi samo redni odstrel, iz česar (hkrati pa tudi iz drugih predlaganih določil ZRSVN v točki XII.) izhaja da resorni državni organi tekom obdobja 1. 1. in 31. 8. 2008 ne bodo imeli instrumenta za poseganje v populacijo, tudi ob nepredvidljivih konfliktnih dogodkih ne. Menimo, da je potrebno instrument izrednega odstrela zadržati kot možnost ukrepanja kjerkoli in kadarkoli, v kolikor za to nastopijo strokovni razlogi in tako omogočajo krovni predpisi.

3. V Mnenju smo opredelili kot obdobje "rednega" odstrela tudi obdobje od 1. 1. 2008 do 29. 2. 2008, za katerega ZRSVN smatra za paritveno obdobje volka pri nas, zato se ne strinja s tem časovnim obdobjem. Literatura strokovnih avtorjev (Boitani 2000; Brancelj 1988) za naše območje navaja obdobje parjenja med decembrom/januarjem in marcem, torej časovno obdobje predvidenega rednega odvzema dejansko sovpada s predlagano dobo lova in potencialnega odstrela. Vendar pa smatramo, da za umik predlagane »lovne dobe« ni nikakršnih strokovnih argumentov. Odstrel volka je celo

strokovneje pravilno in praktično lažje izvajati v razmerah (zagotavljanje ustreznih starostne in spolne strukture ter izogibanje odstrela alfa samcev in samic, katerih obnašanje je izrazito dominantno) v paritvenem obdobju in ko tla pokriva snežna odeja, za kar so glede na spremljanje klimatskih razmer/sprememb v zadnjem obdobju celo bistveno boljši pogoji v obdobju januar – februar, kot pa pred novim letom. Z ostalimi varovalkami, ki so vgrajene v Mnenju, populacije tudi ne moremo številčno zmanjšati na raven, da bi bilo parjenje drugače ovirano oz. onemogočeno. Tudi v preteklih letih je bilo podlagi različnih stališč in navajanja vzrokov (monitoring, škode, raziskave,...) s strani drugih institucij zavirano uravnavanje volčje populacije z odstrelom, s čimer pa ob sedanji številčnosti in trendom močno napredujoče populacije ni več modro in produktivno nadaljevati.

4. V Mnenju smo opredelili od načrtovanih 11 volkov za odstrel le 1 volka skupaj za Triglavsko in Zahodno visoko kraško LUO, 2 volka pa skupaj za Primorsko in Novomeško LUO. V Mnenju je kvota 11 (s tem pa tudi 1 – 3 za tri konkretna LUO, ki jih kot sporna navaja ZRSVN) mišljena tako za izredni, kot redni odstrel. Navedba ZRSVN, da škodnih primerov v omenjenih območjih ni, ne drži (glej poglavje 2, str. 18 Mnenja), torej pogoji za uveljavitev 7. člena Uredbe obstajajo. Naj ponovimo naše mnenje iz prejšnje točke Odgovora, da zaradi rabe prostora v teh območjih ni namen širiti volčje populacije. Vrsta se sicer v prostoru Slovenije širi že nekaj let, tudi na območja, kjer socio-ekonomski pogoji in raba prostora tega ne dopuščajo. Iz teh razlogov menimo, da je potrebno teritorialno in številčno širjenje volka pravočasno zajezi, tako z načrtovanim, dovolj velikim in uravnoteženim posegom v populacijo, kot tudi z uveljavitvijo ustreznih strokovno političnih ukrepov na številnih drugih segmentih, ki so neposredno ali posredno povezana z volkom.
5. V Mnenju smo upoštevali že pisno stališče ZRSVN iz leta 2007 o prepovedi odstrela vodečih samic z istoletnimi mladiči, ki so hkrati tudi alfa samice, saj se z alfa samci samo te pari v leglu.

Upoštevali smo že v letu 2007 (enako tudi v letu 2008) tudi stališče ZRSVN, da se z lovom zaključijo, ko število spolno zrelih samic preseže 50% celotno načrtovanega odvzema (6 osebkov).

Ob normalnih in naravnih pogojih populacijsko dinamiko volkov in geografsko gostoto določa gostota plena. Več kot je plena, več je skotenih mladičev in večja je preživetvena raven le teh. Običajno je populacijski odgovor volka na raven plena v periodičnih razmikih 3 – 5 let. Raven volčjega plena je v Sloveniji zadovoljiva, o čemer pričajo možnosti in njihova izraba za naraščajoč trend populacije.

Smatramo torej, da je določilo o 70% predvidenih živali za odstrel v razredu mlajših od 2 let nekoliko nerealno doseči v praksi. Mlade živali predstavljajo običajno eno tretjino populacije, znatno večji delež pa zavzemajo mlade živali v populaciji, ki se naglo povečuje ali kjer je kontrola (poseganje vanjo) le –te s strani človeka visoka. Ker smatramo, da slovensko populacijo uvrščamo v to kategorijo, ni bojazni, da bi s predlaganim odstrelom pretirano posegli med odrasle osebke, ki so nosilni stebri populacije, s tem pa ogrozili ugodno stanje vrste. O tem pričajo nenazadnje tudi podatki iz osrednjega registra odvzema velikih zveri v Sloveniji, ki ga vodi ZGS, kjer za zadnje 13 let ugotavljamo, da je bilo od skupaj 56 odvzetih volkov 23 osebkov (43%) v starosti 0 + (prvo življenjsko leto), 9 osebkov (17%) v starosti 1+ (drugo življenjsko leto), torej skupaj 60% predreproduktivnih živali. Preostalih 22 živali (2 iz leta 1996 sta neznanega spola) ali 40% je bilo spolno zrelih živali, od tega 11 spolno zrelih samic ali v skupni masi 20% vseh odvzetih volkov v 13 letih. 11 spolno zrelih samic pa ne pomeni avtomatsko tudi alfa samic ali tistih, ki so se v krdelih parile in imele mladiče.

RIS (*Lynx lynx* L.)

ZRSVN se za vrsto ris v pisnem stališču strinja z oceno in posledično s predlaganimi ukrepi podanimi v strokovnem mnenju ZGS, zato je v tem delu popolnoma usklajeno in ga ni potrebno v ničemer spreminjati.